

Ad Oremus, uitgegeven ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van Jan M.S. Oremus, Monografieën uit het Land van Sittard deel 13, Sittard 1998, p. 125-132.

Uit de ‘Autobiographie’ van Bernard Antoine Pothast

(Rijksarchief in Limburg: Archief Onderwijsinstellingen Rolduc, collectie Pothast no.51)

Lou Spronck

De Sittardse musicus Bernard Antoine Pothast (7 oktober 1824 - 13 maart 1904) schreef zijn autobiografie onder een zinspreuk die hij ontleende aan de Angelsaksische geleerde Beda Venerabilis (Beda de Eerbiedwaardige, ca. 672-735): *Aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui* (Met veel plezier heb ik kennis vergaard, onderwijs gegeven en de pen gehanteerd). Dit motto verbindt Bernard Pothast met Jan Oremus, maar daarmee houdt de overeenkomst dan ook op. Oremus is veel speelser dan Pothast, lichtvoetiger, meer Chopin dan Liszt.

Pothast was een getalenteerd musicus uit de negentiende-eeuwse romantische school, met veel gevoel voor theater en drama, een soms eigenzinnig heerschap wiens leven vol was van wrijvingen en conflicten met superieuren en (vermeend) jaloerse collega's, pijnlijk lijdend onder gebrek aan waardering, het type van het miskend genie.

Dr. Hans van Dijk spreekt in zijn *Panorama van drie eeuwen muziek in Limburg* (1991) zijn bevreemding uit over het feit dat uit de manuscripten van Pothast nog zo weinig gepubliceerd is. Zelf putte hij voor zijn *Panorama* en voor een artikel in de feestbundel voor Louis Augustus, *Ontgonnen Verleden* (1996), rijkelijk uit Pothasts *Autobiographie musicale*. Naast dit handschrift vervaardigde Pothast o.m. nog een *Autobiographie*, waarin hij wat meer accent legt op zijn niet-muzikale levensfeiten. Van deze *Autobiographie* zal ik royaal gebruik maken voor het schrijven van een portret, dat in 1999 moet verschijnen in een boekwerk over zeven eeuwen Sittardse cultuurdragers. Als voorproefje wil ik hier enkele fragmenten uit deze kostelijke bron publiceren.

Op Rolduc gaf Pothast lessen aan het zgn. Duits Instituut; maar daarnaast (en vóór alles) was hij er ‘maître de musique’. In beide functies had hij interessante leerlingen. Zo maakte hij bijvoorbeeld aantekeningen over Franz Farina uit Keulen (de Farina's waren de producenten van de 4711) en over Charles Beltjens (de notitie is een mooie aanvulling op de levensschets in de recente heruitgave van Beltjens' *Poésies*, 1995):

(Autobiographie, p. 37, 1845-46)

Je suis chargé de la *Division supérieure* des cours spéciaux pour les Allemands. Il y a 9 élèves. Le plus méchant s'appelle *Farina*, François, de Cologne. Beaucoup d'années après, je le rencontre sur un bateau du Rhin. Il accourt vers moi: *Wie geht es Ihnen, Herr Pothast! -- Danke, wohl! Aber ... -- Ich war der grösste Halunk der Klasse ihres ersten Jahres! -- Dann bist du Farina von Cöln! -- Das bin ich auch! -- Et puis nous avons amicalement causé ensemble; et, le lendemain, à Cologne, je lui ai fait une visite, et lui me l'a rendue à la station, en m'apportant une petite caisse d'eau de Cologne.*

Ik ben belast met lessen in de hoogste afdeling van de speciale cursus voor Duitse leerlingen. Er zijn er negen. De ondeugendste heet Franz Farina, uit Keulen. Vele jaren later ontmoet ik hem tijdens een boottocht op de

Rijn. Hij loopt op me toe: Hoe gaat het met u, meneer Pothast? -- Dank u, goed! Maar ... -- Ik was de grootste belhamel van de klas in uw eerste jaar! -- Dan ben jij Farina, uit Keulen! -- Ja, dat is zo! -- En daarna hebben we vriendschappelijk met elkaar gepraat. De volgende dag heb ik hem in Keulen een bezoek gebracht, en hij kwam me uitzwaaien aan het station, met een doosje Eau de Cologne als geschenk.

(p. 41, 1846)

À partir de l'année scolaire 44-45, Charles Beltjens, de Sittard, suit les classes du Séminaire, depuis la 5e jusqu'après le cours de Phil. inférieur, 1850 Pâques. Sa voix d'enfant, soit de Soprano, soit d'après d'Alto, est très belle. Il chante presque tout à prima vista. Un seul exercice pour tel morceau de Chérubini suffit. -- Dans un âge avancé, il fera des poésies françaises, couronnées deux fois en France. En 1888, il est encore célibataire. Sa santé est chancelante. (Later werd bijgeschreven:) Il meurt pieusement le 20 Juin 1890, cél.

Vanaf het schooljaar 1844-45 volgt Charles Beltjens uit Sittard de lessen op het seminarie, vanaf de 2e klas tot en met het eerste jaar van de Philosophie, Pasen 1850. Zijn jongensstem, eerst sopraan, later alt, is heel mooi. Hij zingt bijna alles direct van het blad. Voor een willekeurig stuk van Cherubini volstaat een enkele oefening. -- Op latere leeftijd zal hij franstalige poëzie schrijven, waarvoor hij in Frankrijk tweemaal bekroond wordt. Nu, in 1888, is hij nog vrijgezel. Hij sukkelde met zijn gezondheid. (Later werd bijgeschreven:) Hij sterft vreedzaam op 20 juni 1890, ongehuwd.

(p. 44, 1846-47)

15 Août 47. - Je me rends à Sittard à pied, avec Charles Beltjens, le 14 Août, pour assister le lendemain à la consécration de notre doyen Vrancken, nommé évêque de Colophon, et vic. ap. de Batavia. (Later is bovenaan in de marge met potlood bijgeschreven: Vrancken pleure tout le temps.) Notre évêque Paredis me charge de dire au dir. Peters que la distribution des Prix doit avoir lieu le 17.

Op 14 augustus 1847 ga ik samen met Charles Beltjens te voet naar Sittard om de volgende dag, 15 augustus, aanwezig te zijn bij de wijding van onze deken Vrancken, die benoemd is tot bisschop van Kolofon en apostolisch vicaris van Batavia. (Later is bovenaan in de marge met potlood bijgeschreven: Vrancken went voortdurend.) Onze bisschop, Paredis, draagt mij op, aan directeur Peters te zeggen dat de prijsuitreiking zal plaats hebben op de 17de.

Pothasts vader, Jan Baptist, was van 1821 tot 1854 hoofdonderwijzer van de Sittardse stadsschool. In diverse opzichten is zijn voorbeeld voor zoon Bernard inspirerend geweest.

(p. 41, 1846)

Depuis 45, Oct., je prends, à l'instar de mon père, 2 verres de Schiedam avant le dîner, sans faire jamais de progrès, ce qui est de toute nécessité. Quand mon père en avait pris 3 chez Vrencken, nous pouvions le remarquer à table. Si, à une rare exception, p.e. chez le curé Page de Limbricht, inspecteur des écoles, il avait pris un petit verre de trop, il revenait chez nous, ne disait rien, suspendait sa pipe allemande au clou déterminé, et, se mettant dans une chaise, s'endormait doux et content. Et nous de sourire.

Sedert oktober 1845 neem ik, naar het voorbeeld van mijn vader, vóór het diner twee glazen Schiedammer, zonder dat ik deze maat ooit overschrijd, wat van het grootste belang is. Wanneer mijn vader er bij Vrencken drie genomen had, konden we dat aan tafel merken. Als hij bij hoge uitzondering, bijvoorbeeld bij onderwijsinspecteur pastoor Page van Limbricht, een glaasje teveel gedronken had, kwam hij thuis, sprak geen woord, hing zijn Duitse pijp aan de daarvoor bestemde spijker, ging zitten in een stoel, en sliep zacht en tevreden in. En wij maar lachen!

De muzikale opluistering van Bernards Eerste H.Mis in de Grote Kerk, op zondag 24 september 1848, namen vader en zoon zelf ter hand: de zoon had de mis gecomponeerd, de vader dirigeerde ze. Het was hun muzikaal eergevoel blijkbaar te na, dit aan anderen over te laten. De dag ervoor was de neomist in Roermond tot priester gewijd. (Twee andere Sittardse jongens, Xavier Rutten en Godefridus Custers, uit Ophoven, waren hem in augustus voorgegaan.) De dagen erna wijdde Bernard aan zijn familie. Hij heeft van deze feestweek een boeiend verslag van gemaakt:

(p. 50-52, 1848)

23 Sept. le Samedi des Quatre-temps. *Je suis ordonné prêtre*, par mgr. Paredis, à Ruremonde, dans het Munster, avec Vandersteen et Wetzels, après avoir fait la retraite à Wittem. Le prov. *Raetsen* est présent, et nous demande notre première bénédiction. Nous le prions de demander à l'évêque la dispense du jeûne. Refus. Nous prenons le café chez un parent de Vandersteen, mr. Schmitz, mais y ajoutons la *collation* du soir. Et cependant il faudra répéter cette collation le soir, vû le long jeûne du lendemain.

J'arrive le soir à Sittard, à 8 h. Avant tout je me rends à la grande église, pour diriger moi-même la *dernière répétition de ma grande messe* à 4 v. d'homme, composée pour ma 1e messe. Cependant sont arrivés dans ma maison paternelle: mes *oncles* Henri et Conrad Pothast, mes *tantes* Hélène et Elise (Smits, Pothast), mes *cousines* Gertrude Theunissen et Gertrude Smits; le rendez-vous a été Nimègue, la voiture à 2 chevaux vient de Lent. -- Je loge chez la famille *Kesselkaul*, au marché.

23 september, quateremper-zaterdag. Ik word tot priester gewijd door mgr. Paredis, in de Munsterkerk te Roermond, samen met Vandersteen en Wetzels, na het doen van een retraite in Wittem. Proviseur Raetsen is aanwezig en vraagt onze eerste zegen. Wij verzoeken hem of hij de bisschop wil vragen ons vandaag vrij te stellen van vasten en onthouding. Dit wordt geweigerd. Wij drinken koffie bij een familielid van Vandersteen, de heer Schmitz, en voegen er de avondmaaltijd maar bij. Niettemin moeten wij deze maaltijd 's avonds nog eens overdoen, met het oog op de lange tijd van onthouding de volgende dag.

's Avonds om 8 uur kom ik in Sittard aan. Allereerst begeef ik me naar de Grote Kerk, om zelf de laatste repetitie te leiden van mijn Grande Messe voor vier mannenstemmen, gecomponeerd voor mijn Eerste Heilige Mis. Intussen zijn in mijn ouderlijk huis gearriveerd: mijn ooms Henri en Conrad Pothast, mijn tantes Hélène en Elise (Smits, Pothast), mijn nichten Gertrude Theunissen en Gertrude Smits. Zij hebben elkaar ontmoet in Nijmegen; de koets met twee paarden komt van Lent, -- Ik slaap bij de familie Kesselkaul, op de Markt.

24 Sept. Voici *le grand jour venu!* L'église n'a aucun air de fête, si l'on excepte les bancs placés au chœur pour la famille. Il y a 6 *Sittardois* à l'autel, mon oncle Conrad, qui est prêtre assistant, y compris. -- On m'a souvent dit autrefois: On est au pied de l'autel presque avant le savoir; et cette idée m'est revenue comme vraie, quoique j'aie été sur les bancs depuis l'âge de 3 ans.

(p. 51:) Le chant est dirigé par mon *père*; *Paulussen*, de Beek, tient l'orgue (l'organiste Meuffels a renoncé à l'accompagnement); *Smeets*, Jean-B., de Buggenum est au tenor (Ariens avait quasi promis d'être de la partie, mais ...) et *Bastings* Pierre, de Maestricht, joue le solo de Cello dans la bénédiction. En somme, le tout a bien marché.

Père, mère, soeurs, oncles, tantes, cousines, *communient* de ma main. En approchant de mon père, je me sens pâlir et trembler; mais je fais un effort de volonté, et la pamoison passe. De doyen Roersch ne m'offre pas même une tasse de café. -- Aucun journal ne mentionne la particularité d'une messe composée par le néomiste lui-même pour sa 1ère messe, et dirigée par son père.

24 september. De grote dag is aangebroken! De kerk heeft helemaal geen feestelijk aanzien, als men tenminste afziet van de banken die voor de familie in het koor geplaatst zijn. Zes Sittardenaren staan aan het altaar, daarbij begrepen mijn oom Conrad, die als hulp priester fungeert. -- Men heeft mij vroeger vaak gezegd: Voor men het weet, staat men aan de voet van het altaar, en die gedachte kwam andermaal als juist bij me op, hoewel ik vanaf driejarige leeftijd in de koorbanken gezeten heb.

(p. 51:) Het koor wordt gedirigeerd door mijn vader; Paulussen, uit Beek, bespeelt het orgel (organist Meuffels heeft van de begeleiding afgezien); Jean-Baptiste Smeets, uit Buggenum, zingt de tenorpartij (Ariens had half en half beloofd van de partij te zijn, maar ...) en Pierre Bastings, uit Maastricht, speelt de cello-solo tijdens de Benedictus. Over het geheel genomen is alles goed verlopen.

Vader, moeder, zussen, ooms, tantes, nichten ontvangen de communie uit mijn hand. Als ik mijn vader nader, voel ik mij bleek worden en begin ik te trillen, maar ik verman mijzelf, en de bezwijming verdwijnt.

Deken Roersch biedt me zelfs geen kop koffie aan. -- Geen enkele krant vermeldt de bijzonderheid van een mis die door de neomist zelf voor zijn Eerste H.Mis gecomponeerd is en door zijn vader gedirigeerd.

Le lendemain, *Lundi* (je suppose la date exacte) je donne *ma petite fête* dans le local de l'école supérieure, attenant à notre demeure. Je dis "petite", comme on a fait chez Xavier Rutten et Fritz Custers: vers 3 h., du café et de la tarte, du vin, des cigares, du bonbon, plus tard un souper froid. Présents: le clergé de la ville, des curés amis, (p.e. Buchten, Foragien) les chantres de la messe, les deux instituteurs Wessels en Tummers, le bourgmestre H. Arnoldts et le secrétaire M. Jansen (parents) l'oncle Antoine de Broeksittard, etc. Quelques messieurs ne sont venus que dans la soirée, mais gais; ils viennent de la kermesse de Limbricht. Le doyen Roersch me porte (p. 52:) un bout de toast insignifiant, et je l'en remercie.

De volgende dag, maandag (ik denk dat de datum exact is) geef ik mijn feestje in het lokaal van de bovenschool, dat aan onze woning grenst. Ik zeg "feestje", zoals men dat gedaan heeft bij Xavier Rutten en Fritz Custers: tegen 3 uur koffie met vlaai, wijn, sigaren, bonbons, later een koud souper. Aanwezig zijn: de geestelijkheid van de stad, bevriende pastoors (bijv. Foragien uit Buchten), de zangers van de mis, de twee onderwijzers Wessels en Tummers, burgemeester Arnoldts en secretaris M. Jansen (familieleden), oom Antoine uit Broeksittard, enz. Enkele heren arriveren pas in de avond, maar ze zijn in een vrolijke bui; ze komen van de kermis in Limbricht. Deken Roersch brengt (p. 52:) een toast op mij uit, en ik bedank hem ervoor.

Le Mercredi ou le Jeudi après, je fais, avec la famille de Hollande, le *voyage d'Aix-la-Chapelle*, par la voiture venue de Lent. Je propose de retourner par Rolduc, ce qui ne fait pas un grand détour. L'oncle de Nimègue, *Conrad*, s'y oppose, mais ma proposition finit par triompher. A Rolduc, ma chambre n'est pas en ordre; nous allons au parloir. Visitation en détail de la maison. Réception au parloir, même avec du Bourgogne, ce qu'on trouve délicieux. Après avoir vu Rolduc, l'oncle Conrad dit: Des villes, j'en ai vu beaucoup; mais à présent, si j'avais à choisir entre Aix-la-Chapelle et Rolduc, je dirais: Voir Rolduc.

De woensdag of de donderdag daarna, maak ik met de familie uit Holland een reisje naar Aken, met de koets die van Lent gekomen is. Ik stel voor om via Rolduc terug te keren, wat geen grote omweg is. Oom Conrad uit Nijmegen voelt daar niet voor, maar uiteindelijk wint mijn voorstel het. Op Rolduc is mijn kamer niet op orde, dus gaan wij naar de spreekkamer. Gedetailleerde bezichtiging van het huis. Ontvangst in de spreekkamer, zelfs met Bourgogne, wat heerlijk gevonden wordt. Na het zien van Rolduc zegt oom Conrad: Ik heb heel wat steden gezien, maar als ik nu moest kiezen tussen Aken en Rolduc, zou ik zeggen: Rolduc zien.

J'ai dit ma 2me messe à notre église du marché.

Ma dernière soeur, Joséphine, dont je suis le parrain, a l'âge de 8 mois.

Je n'ai reçu de Rolduc aucune félicitation officielle.

A la crypte, il y a 3 autels de front, pas plus; on m'assigne celui d'à gauche.

Ik heb mijn tweede mis gelezen in onze kerk op de Markt.

Mijn jongste zus, Josephine, van wie ik peetoom ben, is 8 maanden oud.

Uit Rolduc heb ik geen enkele officiële gelukwens ontvangen.

In de crypte bevinden zich drie altaren naast elkaar, niet meer; men wijst mij het linkse toe.

Bernard Pothast was bij zijn priesterwijding in september 1848 nog geen 24 jaar oud. Een maand later begon zijn vijftigjarige carrière als ‘régent’, later ‘professeur’ in Rolduc. Hij zou er als musicus en componist grote faam verwerven. Toch is “zijn belang voor de Limburgse cultuurgeschiedenis door zijn tijdgenoten niet begrepen en door onze eeuw onderschat”, vindt musicoloog Hans van Dijk. Pothast verdient dus eerherstel.